

Inzetten van dyslexie-ICT: een kwestie van beslissen!

Praktische leidraad voor behandelaars en docenten bij het kiezen en inzetten
van remediërende en compenserende dyslexie-ICT hulpmiddelen.

1

Jolanda van Gent¹, Ria Janssen², Annette Roetenberg³ en Alian Hardenberg⁴

Februari 2010

Lexima
ICT voor beter lezen en leren!

Een Lexima uitgave

¹ Logopedist en Dyslexie Specialist

² Dyslexie Specialist

³ Kinder- en jeugdpsycholoog

⁴ Orthopedagoog

Inhoud

Samenvatting.....3

Dyslexie en ICT hulpmiddelen4

Vergoedingsregeling ICT hulpmiddelen5

Vergoedingsregeling dyslexie.....5

Behandeling van dyslexie en de inzet van ICT hulpmiddelen6

De keuze van een passend hulpmiddel voor de behandeling van dyslexie8

Beslismomenten in de behandeling10

Passend Onderwijs en de Wet gelijke behandeling.....12

Actuele inzichten en feitelijk gebruik.....13

Tot slot14

Meer informatie16

Inzetten van dyslexie-ICT: een kwestie van beslissen.
Een praktische leidraad voor behandelaars en docenten.

Samenvatting

In deze praktische leidraad wordt het belang van remediërende en compenserende dyslexie-ICT hulpmiddelen bij dyslexie beschreven vanuit het perspectief van de behandelaar. De kennis over de gebruiksmogelijkheden en het daadwerkelijk inzetten van dyslexie-ICT laat nog te wensen over, zo blijkt uit analyse van de gegevens van de behandelaars in het dyslexie- ICT onderzoek 2009 (Lexima, 2009). Dit is een van de belangrijkste knelpunten voor het breed inzetten en goed toepassen van dyslexie-ICT hulpmiddelen. Terwijl er toch overeenstemming is over nut en noodzaak van het inzetten van hulpmiddelen om kinderen met dyslexie de kans te geven zich optimaal te ontplooiën en geen onnodige achterstand in de ontwikkeling te laten ontstaan. Daarom is het noodzakelijk dat behandelaars in de zorg en begeleiders in het onderwijs zich professionaliseren op het gebied van de gebruiksmogelijkheden van dyslexie-ICT en een actievere rol op zich nemen. Als een behandelaar of begeleider de gebruiksmogelijkheden goed kent, is het eenvoudig dyslexie-ICT in de behandeling of begeleiding effectief in te zetten. Deze praktische leidraad geeft behandelaars, begeleiders en docenten uitleg en concrete handvatten voor het inzetten van ICT hulpmiddelen bij dyslexie.

Dyslexie en ICT hulpmiddelen

Problemen met lezen en/of spellen komen bij ongeveer vijftien procent van de bevolking voor. Bij vier procent van de mensen zijn deze problemen dermate ernstig en hardnekkig, dat men spreekt van dyslexie.

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en/of vlot toepassen van het lezen en/of het spellen op woordniveau (Stichting Dyslexie Nederland, 2008). Naast een adequate behandeling van de lees- en spellingproblemen is de inzet van compenserende dyslexie-ICT hulpmiddelen in veel gevallen noodzakelijk. Deze hulpmiddelen zijn bedoeld om de belemmeringen van de dyslexie te verminderen en leerlingen in staat te stellen op hun leeftijdsniveau te functioneren (Smeets & Kleijnen, 2008).

In de Masterplan Protocollen Leesproblemen en Dyslexie voor het Primair Onderwijs en het Speciaal Basisonderwijs wordt gesproken over het belang van het tijdig inzetten van dyslexie-ICT bij de begeleiding van dyslectische leerlingen. Dit geldt ook voor leerlingen in het Speciaal Onderwijs, zoals beschreven in het recent gepubliceerde protocol voor cluster 2 (Wentink & Hoogenboom, 2009).

In de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie, groep 5 tot en met groep 8, worden duidelijke aanbevelingen gedaan op het gebied van hulpmiddelen voor dyslexie (Wentink & Verhoeven, 2004).

In dit Protocol wordt het volgende gesteld over het gebruik van hulpmiddelen bij **lezen**:

Als blijkt dat een leerling de teksten die tijdens de groepsactiviteiten worden aangeboden niet of slechts met veel moeite kan lezen, is het van belang te onderzoeken of de leerling baat heeft bij compensatiemiddelen zoals tekst-naar-spraak software. De volgende richtlijn kan hierbij worden aangehouden: als een leerling meer dan 20% fouten maakt bij het lezen van een tekst, dan komt het tekstbegrip dusdanig in het gedrang, dat het verstandig is om uit te zoeken of de leerling baat heeft bij tekst-naar-spraak software. Gebruik van compenserende software bevordert de zelfredzaamheid, versterkt het competentiegevoel bij dyslectische leerlingen en motiveert hen om te blijven lezen. Leerlingen worden er niet lui van, maar het helpt hen juist om op een hoger leesniveau te komen. Uit onderzoek blijkt dat tekst-naar-spraak software vooral bij zeer trage lezers de leessnelheid positief kan beïnvloeden. Andere positieve effecten zijn, dat het lezen langer wordt volgehouden, het tekstbegrip beter is en directe woordherkenning eveneens verbetert.

Wat betreft hulpmiddelen bij **spelling** beschrijven Wentink en Verhoeven (2004) het volgende:

Ondanks systematische oefening blijven de lees- en spellingprestaties van deze leerlingen doorgaans achter bij die van zijn leeftijdgenoten. Om die reden zal de begeleiding van deze leerlingen ook voor een deel gericht moeten zijn op compensatie en dispensatie bij lezen en spellen, zoals het leren gebruikmaken van ondersteunende software bij het lezen en spellen. En: De meeste dyslectische leerlingen hebben grote moeite met spelling en met schriftelijk formuleren. Dyslectische leerlingen gebruiken vaak een zeer beperkte woordenschat op schrift omdat ze bang zijn fouten te maken, (vermijdingsgedrag). Doordat zij veel fouten maken, kunnen zij hun eigen werk ook moeilijk teruglezen. Dit vormt een belemmering bij het leren van de stof. Spelling blijkt overigens meer dan lezen resistent tegen behandeling. Het werk van deze leerlingen wordt vaak negatief beoordeeld, omdat het door de beperkte woordenschat en de zwakke formulering niet alleen qua spelling, maar ook inhoudelijk arm lijkt. Gebruik van de computer zou deze belemmering aanzienlijk kunnen verminderen.

Inzetten van dyslexie-ICT: een kwestie van beslissen.
Een praktische leidraad voor behandelaars en docenten.

Vergoedingsregeling ICT hulpmiddelen

In de Zorgverzekeringswet is bepaald dat bij dyslexie vergoeding alleen voor een Daisy speler mogelijk is. Met een Daisy speler kunnen leerlingen luisteren naar ingesproken lees- en schoolboeken op Daisy cd. Als leerlingen tegelijk meelesen in het boek, krijgen ze de tekst zowel visueel als auditief aangeboden. Dit bevordert het lezen. De vergoeding van een Daisy speler geldt uitsluitend als behandeling niet succesvol is gebleken. Het gaat om behandeling in de zorg onder verantwoordelijkheid van een GZ psycholoog of orthopedagoog, niet om remedial teaching op school. Bovendien wordt de Daisy speler alleen vergoed als deze bestemd is voor thuisgebruik. Deze regeling kan behandelaars in de zorg en begeleiders in het onderwijs op het verkeerde been zetten! Men denkt hierdoor wellicht dat het juiste moment om compenserende maatregelen te nemen pas komt na afloop van een behandeling in de zorg. Bovendien wordt met de huidige vergoedingsregeling de indruk gewekt dat de Daisy speler het meest geschikte hulpmiddel is. Dit is niet zonder meer het geval.

Vergoedingsregeling dyslexie

Met de vergoedingsregeling is afgebakend door wie de begeleiding en behandeling van kinderen met dyslexie moet worden uitgevoerd. Sinds 1 januari 2009 is het mogelijk de diagnostiek en behandeling van kinderen met ernstige dyslexie te bekostigen uit het basispakket Zorgverzekeringen. In het eerste jaar geldt de regeling voor kinderen van 7 en 8 jaar. Er is sprake van een stapsgewijze invoering. Elk kalenderjaar wordt de leeftijdsgrens met een jaar opgetrokken, totdat in 2013 de zorg wordt vergoed voor alle leerlingen in het Primair Onderwijs van 7 jaar en ouder en leerlingen in het Speciaal Onderwijs van 7 t/m 13 jaar.

Voor kinderen met een lichtere vorm van dyslexie, kinderen met lees- en spellingproblemen niet veroorzaakt door dyslexie en kinderen met een combinatie van leerstoornissen (comorbiditeit) dient het onderwijs de vereiste ondersteuning op het gebied van lezen en spelling volledig zelf te geven. De begeleiding en behandeling van kinderen met dyslexie kan dus plaatsvinden op de scholen en bij een behandelaar uit de zorg. Het volgende schema uit de publicatie 'Leesproblemen en dyslexie in beeld' geeft weer hoe de aanpak op schoolniveau in PO en SBO kan verlopen (Janssen & Kleijnen, 2006):

- Niveau 1: goed leesonderwijs in klassenverband.
- Niveau 2: extra zorg in de klassensituatie door groepsleerkracht.
- Niveau 3: specifieke interventies uitgevoerd en/of ondersteund door zorgspecialisten.
- Niveau 4: behandeling in zorginstituut (extern), bij voorkeur in nauwe samenwerking met de school.
- Niveau 5: begeleiding en behandeling in speciale onderwijs vorm (REC), 4 clusters.

Inzetten van dyslexie-ICT: een kwestie van beslissen.
Een praktische leidraad voor behandelaars en docenten.

Behandeling van dyslexie en de inzet van ICT hulpmiddelen

De meest effectieve manier om dyslectische kinderen te begeleiden bestaat uit een combinatie van remediërende en compenserende strategieën en materialen. Onder remediërende hulpmiddelen worden verstaan speciale programma's die oefening op maat mogelijk maken op het gebied van lezen en spelling. Te denken valt aan programma's als Woordenhaai en Clicker 5. Compenserende hulpmiddelen zijn bedoeld om belemmeringen die het zwakke lezen en spellen met zich meebrengen te verminderen en de leerling in staat te stellen de lees- en spellingtaak uit te voeren (Smeets & Kleijnen, 2008). We onderscheiden hierbij voorleesapparaten, voorleessoftware en geavanceerde dyslexiesoftware. Geavanceerde dyslexiesoftware biedt optimale ondersteuning, met behoud van de lay-out van het brondocument, op de functionele gebieden van het technisch en begrijpend lezen, het spellen en strategisch schrijven en het studeren.

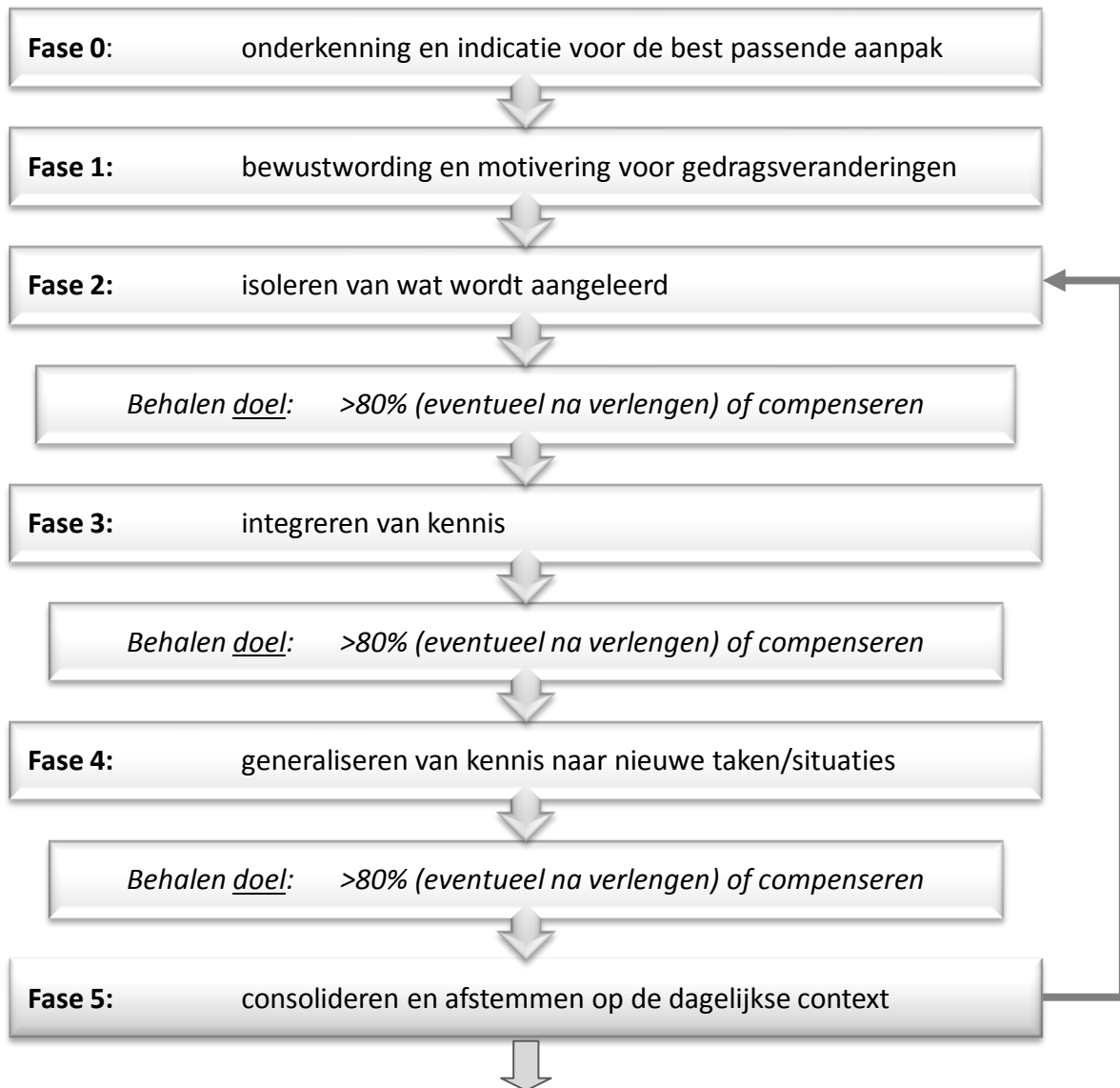
Als compenserende hulpmiddelen in de behandeling ingezet worden, zijn er ook remediërende effecten te verwachten. In de citaten uit het Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8 komt dit duidelijk naar voren. Het is uitermate belangrijk voor de algemene ontwikkeling en de woordenschat dat teksten op leeftijdsniveau worden aangeboden. Er moet dan ook niet gewacht worden met het inzetten van compenserende middelen totdat de leerling naar het Voortgezet Onderwijs gaat (Wentink & Verhoeven, 2004). De leerling moet immers gemotiveerd blijven, succeservaring opdoen en geen onnodige leerachterstand oplopen.

In het kader van de vergoedingsregeling voor dyslexie moeten scholen en behandelaars samenwerken. Dit betreft niet alleen de verwijzingsprocedure, maar ook afstemming van wat er op school gebeurt en wat er in de externe behandeling gebeurt. In de ideale situatie zorgt de school bij een dreigende leerachterstand op allerlei schoolvakken voor adequate compensatie met dyslexie-ICT.

In het artikel 'Protocol voor gespecialiseerde dyslexiebehandeling' wordt aangegeven hoe de gespecialiseerde behandeling van dyslexie, zoals die nu voor een deel valt onder het basispakket van de zorgverzekering, kan worden ingevuld (Ruijsenaars, 2009). Het werken volgens protocol is hierbij een belangrijk uitgangspunt. Er wordt een kader gepresenteerd, waarvan wij hier twee belangrijke kenmerken noemen:

- de keuze voor een transactioneel ontwikkelingsmodel
- een genuanceerde opvatting van evidence based behandelen en protocollering als vorm van planmatig werken waarin zowel het automatiseren als het compenseren van kennis/vaardigheden en de behandelmotivatie van de cliënt voldoende aandacht krijgen.

In de basisstructuur van het behandelprotocol neemt het compenseren een duidelijke positie in (zie figuur 1).

Figuur 1. Fases Protocol voor gespecialiseerde dyslexiebehandeling (Ruijsenaars, 2009).

In bovenstaand algoritme van Ruijsenaars (2009) wordt aangegeven dat compensatie kan worden ingezet als de norm van 80% beheersing van een aan te leren onderdeel niet kan worden behaald. Dit kan betrekking hebben op geïsoleerde vaardigheden, maar ook op het toepassen en generaliseren van het geleerde.

Inzetten van dyslexie-ICT: een kwestie van beslissen.
Een praktische leidraad voor behandelaars en docenten.

De keuze van een passend hulpmiddel voor de behandeling van dyslexie

De keuze voor een passend hulpmiddel is afhankelijk van de ernst van de dyslexie, het ontwikkelingsniveau van een leerling, de vorderingen in de behandeling en de (on)mogelijkheden om het onderwijsniveau te volgen. De hulpvraag van de leerling moet daarbij centraal staan. Met het toenemen van de leeftijd kunnen de eisen waaraan een hulpmiddel moet voldoen voor een bepaalde leerling veranderen. Het volgende verhaal illustreert dit:

Een leerling met ernstige dyslexie in de middenbouw van het Speciaal Basisonderwijs gebruikte een Daisy speler voor het voorlezen van leesboeken, om zo voldoende leeservaring op te doen en leesplezier te beleven met boeken op leeftijdsniveau. Ondanks intensieve leesbegeleiding (op niveau 1, 2 en 3) (Janssen & Kleijnen, 2006) vorderde het technisch lezen zeer langzaam. De Daisy speler werd vervolgens in de bovenbouw ook ingezet voor het voorlezen van schoolboeken, o.a. het taalboek. De verwerkingsoefeningen werden op de computer getypt, met behulp van Sprint Plus. Toen het vervolgonderwijs in zicht kwam, bleek dat het technisch leesniveau te laag was om zich te kunnen redden op de vorm van onderwijs die bij zijn capaciteiten paste (VMBO-LWOO). Daarom is ervoor gekozen deze leerling in de eindgroep met Kurzweil 3000 te leren werken, zodat hij zelfstandig schoolboeken kon scannen en laten voorlezen. De woordenboekfunctie in Kurzweil 3000 bleek bijzonder handig, zeker bij het leren van Engels. Ook verwerkingsopdrachten en toetsen konden met dit programma worden gemaakt. De leerling heeft dit schooljaar in de brugklas dankzij de inzet van Kurzweil 3000 goede resultaten behaald. De Daisy speler blijft voor hem een waardevol hulpmiddel voor het voorlezen van leesboeken.

In tabel 1 is zichtbaar welke ICT hulpmiddelen geschikt zijn voor een bepaald type dyslexie. In dit model is rekening gehouden met de indeling zoals door het College voor Zorgverzekeringen werd gehanteerd.

Bij lichte vormen van dyslexie of andere lees- en/of spellingproblemen is het belangrijk dat een hulpmiddel de volgende ondersteuning biedt: verhogen van de leessnelheid en –nauwkeurigheid, aanzetten tot meer lezen en vergroten van de woordenschat. Met de ReadingPen, voorleessoftware en de Daisy speler is deze ondersteuning beschikbaar.

Bij ernstige en complexe dyslexie wordt van een hulpmiddel verwacht: verbeteren van klankbewustzijn en woordkennis, verbeteren van de woordherkenning (snelheid en nauwkeurigheid), verbeteren van de snelheid en vloeiendheid, aanzetten tot meer lezen, verbeteren van spellingvaardigheid, vergroten van de woordenschat, verbeteren van het leesbegrip, verbeteren van strategisch schrijven en verbeteren van de studievaardigheid. Naast de Mobile k-Reader software (lezen), Daisy spelers (lezen) en Dragon Naturally Speaking (schrijven) is voor deze doelgroep geavanceerde dyslexiesoftware zoals Sprint Plus of Kurzweil 3000 zeer geschikt.

Inzetten van dyslexie-ICT: een kwestie van beslissen.
Een praktische leidraad voor behandelaars en docenten.

Tabel 1. Naar het beslismodel 'de keuze voor een passend hulpmiddel' van Smeets & Kleijnen (2008)

Type dyslexie (indeling volgens CVZ)	Functie	Hulpmiddelen
1 Lichte vorm van dyslexie of andere lees-/spellingproblemen	Verhogen leessnelheid en accuratesse; aanzetten tot meer lezen; verbeteren spellingvaardigheid.	Readingpen; Voorleessoftware; Daisy spelers
2 Ernstige lees- en spellingproblemen, niet veroorzaakt door dyslexie	ICT-middelen zijn ook uitstekend inzetbaar bij lees, spelling- en taalproblemen die andere oorzaken hebben dan dyslexie.	Een mix van 1 en 3.
3 Ernstige dyslexie	verbeteren fonologische en sublexicale vaardigheden; verbeteren woordherkenning (snelheid en accuratesse); verbeteren leesvloeiendheid; aanzetten tot meer lezen; verbeteren spellingvaardigheid; vergroten woordenschat; verbeteren leesbegrip; verbeteren strategisch schrijven; verbeteren studievoordigheden.	Naast de bij punt 1 genoemde hulpmiddelen is het volgende zeer geschikt: Geavanceerde voorleessoftware zoals; Kurzweil 3000 of Sprint Plus. Dragon Naturally Speaking; Mobile K-Reader Op dit niveau moet de uitgebreide functionaliteit van deze middelen volledig worden ingezet.
4 Complexe problematiek waarvan dyslexie deel uitmaakt (co-morbiditeit)	Dezelfde functies als bij 3	Dezelfde hulpmiddelen als bij 3.
Algemeen	Bij alle typen zijn de volgende algemene functies van toepassing: vergroten zelfvertrouwen; vergroten zelfredzaamheid; verhogen lees- en leerplezier; vergroten doorzettingsvermogen.	

Inzetten van dyslexie-ICT: een kwestie van beslissen.
Een praktische leidraad voor behandelaars en docenten.

Beslismomenten in de behandeling

Het uiteindelijke doel van de begeleiding en behandeling van een leerling met dyslexie is het bereiken van het niveau van functionele geletterdheid voor lezen en spelling. Het verschilt per leerling of en hoe snel dit niveau behaald kan worden. Zowel in het onderwijs als in de zorg worden begeleiders/behandelaars met de vraag geconfronteerd: heeft deze leerling voldoende niveau op het gebied van lezen (en spelling) om de andere leervakken in zijn groep te kunnen volgen? Met andere woorden: loopt deze leerling een leerachterstand op bij vakken waarvoor een bepaald niveau van technisch lezen (en spelling) noodzakelijk is? Het gaat dan om vakken zoals taal, begrijpend lezen, aardrijkskunde en geschiedenis. Wanneer blijkt dat een leerachterstand dreigt, is dit het moment om compenserende hulpmiddelen in te gaan zetten. Het ligt voor de hand om dit door de begeleider in het onderwijs te laten regelen, hier ligt immers de verantwoordelijkheid voor een passend leeraanbod. Dat neemt niet weg dat ook de behandelaar in de zorg in de behandeling aanknopingspunten heeft om een leerling alvast vertrouwd te maken met bepaalde hulpmiddelen en voor te bereiden op een vorm van Voortgezet Onderwijs die bij de cognitieve mogelijkheden van deze leerling past. Een goede samenwerking tussen de begeleider in het onderwijs en de behandelaar in de zorg is ook op dit gebied een must.

Bij de advisering en het inzetten van compenserende dyslexie-ICT kan de behandelaar in de zorg een grote rol spelen. De behandelaar weet precies hoe de lees- en spellingontwikkeling vordert en waar en wanneer compensatie moet worden geboden (zie tabel 2). In de dyslexiebehandeling staat de leerling met dyslexie centraal, dit geldt ook bij de keuze van het juiste hulpmiddel voor deze leerling (zie tabel 1). De volgende handvatten kunnen worden gegeven:

- Het vaststellen van **ernstige dyslexie** bij een leerling. We spreken van ernstige dyslexie wanneer de scores van een leerling horen bij de laagste 10% van het normgemiddelde bij lezen óf bij <16% op het gebied van lezen en de laagste 10% op het normgemiddelde bij spelling (Blomert, 2006). Een leerachterstand op overige schoolvakken is hier doorgaans niet te voorkomen, tenzij tijdig compenserende dyslexie-ICT hulpmiddelen worden ingezet. Bovendien is de kans groot dat de 80% norm in de behandeling niet wordt behaald.
- **Onvoldoende vooruitgang** in de behandeling (80% norm protocol Ruijsenaars e.a.).
- Een (dreigende) **leerachterstand op de andere schoolvakken** dan technisch lezen en spelling, ongeacht de aard en ernst van het lees-/spellingprobleem.
- Wanneer de noodzaak tot het **vergroten van de 'Feel Good' factor** bij de leerling zich voordoet. De inzet van dyslexie-ICT hulpmiddelen verhoogt het gevoel van competentie, bevordert het zelfvertrouwen en laat de leerling op zijn cognitieve niveau presteren.

Inzetten van dyslexie-ICT: een kwestie van beslissen.
Een praktische leidraad voor behandelaars en docenten.

In tabel 2 staan de verschillende beslismomenten met daarbij de passende hulpmiddelen beschreven.

Tabel 2: Beslismomenten in de behandeling en inzet dyslexie- ICT (niveau 4)

Hoe inzetten?	Beslismomenten in de behandeling	Passend hulpmiddel
Remediërend (niveau 1)	Aanleren klank-tekenkoppeling	Clevy toetsenbord + Dyscover (evt. met Sprint (Plus), Kurzweil 3000) Clicker 5
	Elementaire leeshandeling op woordniveau (analyse en synthese)	Woordenhaai Clevy toetsenbord + Dyscover met Sprint (Plus), Kurzweil 3000 (meespreken bij typen, uitspraak hele woord en getypte tekst laten voorlezen)
	Lezen van (gescande) teksten, bijv. uit leesboeken, met behoud van lay-out. Toepasbaar bij Connect en RALFI.	Sprint (Plus), kan ook woorden uit de tekst in klanken voorlezen (analyse-synthese) Kurzweil 3000
	Spelling klankzuivere woorden	Woordenhaai Clevy toetsenbord+ Dyscover met Sprint (Plus), Kurzweil 3000 (meespreken bij typen, uitspraak hele woord) Clicker 5
	Spelling niet-klankzuivere woorden	Woordenhaai Sprint (Plus), Kurzweil 3000, evt. met Clevy toetsenbord+ Dyscover (meespreken bij typen, uitspraak hele woord) Clicker 5
	Toepassing spellingregels in dictees en het schrijven van teksten	Sprint (Plus) Kurzweil 3000 Clicker 5
	Schrijven van teksten (meespreken bij het typen, inzet spellingcontrole, woordvoorspelling)	Sprint Plus Kurzweil 3000
Compenserend (niveau 2)	Zelf lezen en hulp bij moeilijke woorden/korte zinnen in lees- en schoolboeken	ReadingPen Mobile k-Reader
	Voorlezen van leesboeken, informatieve boeken en lectuur als audiobestand als gescand/digitaal materiaal met behoud van lay-out	Daisy speler Sprint (Plus) Kurzweil 3000
	Voorlezen van schoolboeken (taalboek, begrijpend lezen, zaakvakken e.d.) als audiobestand	Daisy speler, ClassMate Reader met als extra optie een meeleesscherm voor het tonen en voorlezen van teksten. Geschikte bestanden zijn teksten (in txt, xml, html). Sprint (Plus) Kurzweil 3000
	als gescand/digitaal materiaal met behoud van lay-out	Sprint (Plus) Kurzweil 3000
Voorlezen en invullen van werkboeken (met behoud van lay-out)	Sprint of Sprint Plus (PDF module) Kurzweil 3000	

Inzetten van dyslexie-ICT: een kwestie van beslissen.
Een praktische leidraad voor behandelaars en docenten.

	Voorlezen van schoolboeken en tegelijkertijd verwerking in nieuw document	Kurzweil 3000 via gesplitst venster
	Compenseren op het gebied van de spelling (meespreken bij het typen, inzet spellingcontrole, woordvoorspelling)	Sprint Plus Kurzweil 3000
	Compenseren bij slecht handschrift: typen in plaats van schrijven	Clevy toetsenbord + Dyscover AlphaSmart Neo (bevat ook ingebouwde typecursus)
Compenserend, voorbereidend op het Voortgezet Onderwijs (niveau 3)	Voorlezen in Nederlands en Moderne Vreemde Talen	Sprint Plus Kurzweil 3000
	Voorlezen en invullen van werkboeken in Nederlands en Moderne Vreemde Talen met gebruik van spellingcontrole en woordvoorspelling	Sprint Plus Kurzweil 3000
	Schrijven van teksten in Moderne Vreemde Talen (meespreken bij het typen, inzet spellingcontrole, woordvoorspelling)	Sprint Plus Kurzweil 3000
	Woordjes leren in Nederlands en Moderne Vreemde talen	Uitspreken en MP3 maken in Sprint Plus Uitspreken in 2 talen en MP3 maken in Kurzweil 3000 Overhoorprogramma's, bijv. www.wrts.nl
	Samenvatting maken van (gescande of digitale) leerstof of leerstof van internet	Sprint Plus Kurzweil 3000
	Studievaardigheden aanleren: rechtstreeks opzoeken in woordenboek, Wikipedia of internet	Kurzweil 3000 (Sprint (Plus) kan ook internet voorlezen)
	Dispenserend (niveau 4)	Schrijven van teksten

Passend Onderwijs en de Wet gelijke behandeling

Omdat kinderen zowel in het onderwijs als in de zorg behandeld kunnen worden is het des te belangrijker dat begeleiders in het onderwijs en behandelaars in de gezondheidszorg weten hoe dyslexie-ICT kan worden gebruikt en dat zij het beleid op elkaar afstemmen. Staatssecretaris Sharon Dijksma heeft in haar antwoord op de recent uitgebrachte motie Biskop aangegeven dat scholen verschillende keuzen maken wat betreft hun beleid bij dyslexie en het gebruik van ondersteunend computermateriaal. Scholen en leerkrachten maken lang niet altijd gebruik van de beschikbare mogelijkheden. De staatssecretaris geeft aan dat er een cultuuromslag nodig is om de kwetsbare groep leerlingen met dyslexie van een passend onderwijsaanbod te voorzien. Zij verwacht dat de invoering van de wet Passend Onderwijs in 2011 een aantal positieve effecten voor de toepassing van hulpmiddelen bij dyslexie zal bewerkstelligen. Zo komen er regionale netwerken, die een dekkend onderwijscontinuüm moeten inrichten met voor iedere leerling een passend onderwijsaanbod (zorgplicht) en wordt de positie van ouders ten opzichte van de school verbeterd. Ze wijst er verder op dat per 1 augustus 2009 de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte ook geldt voor het Primair en Voortgezet Onderwijs. De staatssecretaris meldt de Tweede Kamer verder dat €3 miljoen is uitgetrokken voor de productie en distributie van digitale schoolboeken die geschikt zijn voor gebruik met dyslexiesoftware. Dedicon heeft inmiddels opdracht gekregen dit in drie jaar te realiseren.

Inzetten van dyslexie-ICT: een kwestie van beslissen.
Een praktische leidraad voor behandelaars en docenten.

Actuele inzichten en feitelijk gebruik

Voor inzicht in het actuele gebruik van hulpmiddelen door behandelaars kunnen we beschikken over gegevens uit het recent door Lexima uitgevoerd 'Dyslexie-ICT onderzoek 2009'. Deze vragenlijst is door 443 respondenten/behandelaars ingevuld. Ongeveer de helft van hen werkt op een school, de andere helft in een behandelpraktijk/-instituut. We bespreken de resultaten van een aantal vragen.

Gebruikt u computerprogramma's als onderdeel van uw behandeling?

Van de 443 respondenten reageerden 270 deelnemers (61%) op deze vraag. Hiervan geven 40 (9%) aan geen gebruik te maken van computerprogramma's. Iets meer dan de helft van de behandelaars werkt dus in de behandeling met computerprogramma's. Een kwart van de respondenten op deze vraag werkt met een combinatie van remediërende en compenserende materialen. Er worden meer remediërende dan compenserende materialen gebruikt. De verscheidenheid aan programma's die remediërend worden ingezet is groot, genoemd worden o.a. overhoorprogramma's, mindmapping software, Remedioom, Escape, Flits programma's, Woordenhaai en Woordkasteel. Woordenhaai werd het meest genoemd (28%). Bij de compenserende materialen is sprake van meer uniformiteit. Veruit de meest genoemde producten zijn Kurzweil 3000 (23%) en Sprint Plus (22%).

Wat zou u graag verbeterd zien aan de computerprogramma's die u gebruikt bij de behandeling?

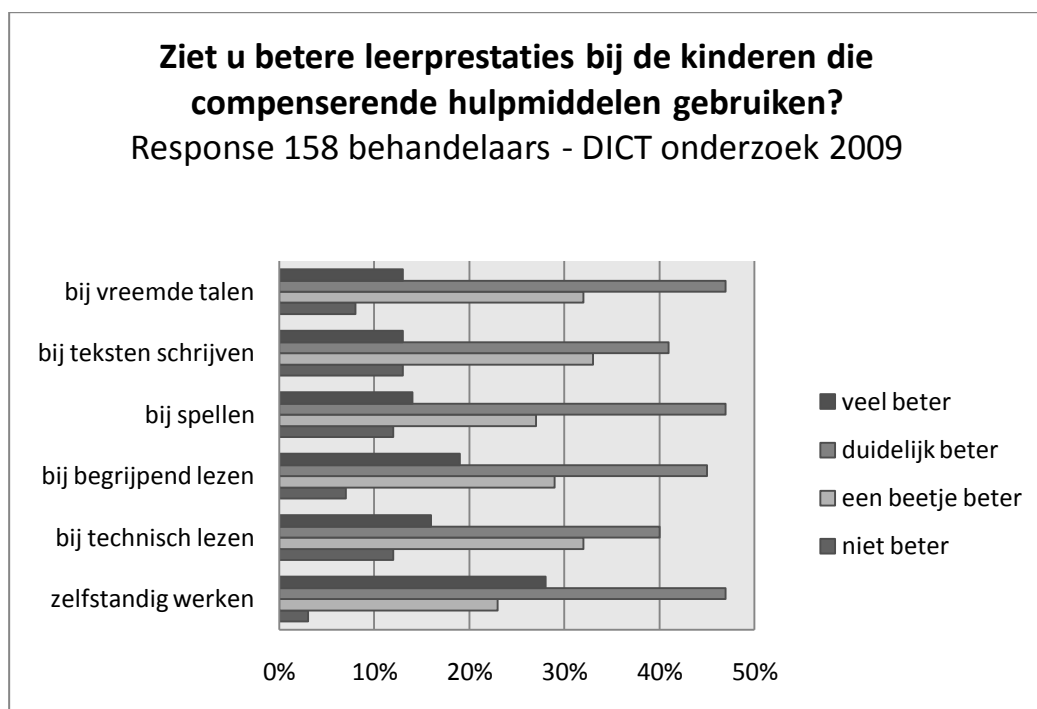
Op deze vraag zijn de antwoorden heel divers en veel antwoorden wekken de suggestie van technisch onbegrip of onkunde van de gebruiker. Als specifieke inhoudelijke opmerkingen ter verbetering van de remediërende programma's werden genoemd:

- Woordenhaai voor hogere niveaus in Nederlands, Engels en Frans
- meer oefenmateriaal voor spelling
- meer mogelijkheden voor directe feedback
- meer oefenstof voor grammatica voor MVT
- meer mogelijkheden voor Flitsen van langere woorden, zinnen e.d.
- meer mogelijkheden voor huiswerkopdrachten met software
- meer mogelijkheden voor oefenen van div. spellingcategorieën door elkaar
- materiaal voor groep 3, oefeningen voor analyse en synthese
- aansluiting op gangbare leesmethodes
- meer mogelijkheden voor individuele instelling per leerling, ook wat betreft niveaus.

Ziet u betere leerprestaties bij de kinderen die compenserende hulpmiddelen gebruiken?

Van de responderende behandelaars antwoordt 54-74% dat de leerprestaties duidelijk beter tot veel beter zijn bij technisch lezen, bij begrijpend lezen, bij spellen, bij teksten schrijven en bij vreemde talen (zie figuur 2). Ook rapporteert 75% dat de leerlingen zelfstandiger werken. Deze scores zijn vergelijkbaar met wat leerlingen zelf, hun ouders, docenten en remedial teachers in het Dyslexie-ICT onderzoek 2009 rapporteerden.

Inzetten van dyslexie-ICT: een kwestie van beslissen.
Een praktische leidraad voor behandelaars en docenten.

Figuur 2. Ziet u betere leerprestaties bij de kinderen die compenserende hulpmiddelen gebruiken?

De uitkomsten van deze enquête leren ons een aantal dingen, die samengevat hier op neer komen:

- behandelaars maken nog relatief weinig gebruik van computerprogramma's
- de kennis op dit gebied lijkt te kort te schieten om de mogelijkheden van computerprogramma's optimaal te kunnen benutten
- er is een grote variëteit in het gebruik van remediërende programma's (meest gebruikt is Woordenhaai)
- bij compenserende hulpmiddelen tekent zich een duidelijke voorkeur af voor twee programma's (Kurzweil 3000 en Sprint Plus)
- het is niet duidelijk welke adviezen worden gegeven m.b.t. het inzetten van remediërende en compenserende computerhulpmiddelen voor gebruik thuis en op school.
- behandelaars zien dat het gebruik van compenserende computerhulpmiddelen tot duidelijk betere leerprestaties leiden bij kinderen met dyslexie.
- behandelaars nemen een duidelijke verbetering in de zelfstandigheid van leerlingen met dyslexie waar.

Tot slot

Wanneer we de gegevens uit het Dyslexie-ICT onderzoek 2009 m.b.t. de inzet van dyslexie-ICT door behandelaars op scholen en in de zorg overzien, is het duidelijk dat er nog een wereld te winnen is met de juiste keuze en proactiever inzet van de passende dyslexie-ICT hulpmiddelen!

Successen bij dyslexie worden behaald als goed gebruik gemaakt wordt van het maatwerk dat de behandelaar kan leveren en als de zorgplicht die het onderwijs heeft voor leerlingen goed wordt nageleefd. Dyslexie-ICT hulpmiddelen maken daar een integraal onderdeel van uit. Voor het tijdig inzetten van dyslexiehulpmiddelen is een proactiever beleid wenselijk. Eigenlijk is het vaak een

Inzetten van dyslexie-ICT: een kwestie van beslissen.
Een praktische leidraad voor behandelaars en docenten.

kwestie van beslissen door de behandelaar en/of remedial teacher. Onnodig uitstel voorkomen en kansen voor de leerling benutten zou de leidraad moeten zijn. Als de leerling door het inzetten van dyslexie-ICT met succes onderwijs kan volgen dat bij zijn of haar capaciteiten past, is er al heel veel gewonnen. Goede samenwerking tussen leden van een multidisciplinair team is van groot belang. Leerlingen die worden doorgestuurd naar de zorg moeten optimaal begeleid worden. Goede samenwerking tussen behandelaars in de zorg en begeleiders in het onderwijs bij het juiste beslistmoment is hierbij een voorwaarde. In deze praktische leidraad hebben we daar instrumenten voor aangereikt.

Literatuurreferenties

Blomert, L. (2006). *Protocol Dyslexie Diagnostiek & behandeling 2006*. CVZ Project nr. 608/001/2005

Dijksma, S. (2009). *Passend onderwijs voortgangsrapportage*. Kamerstuk 31 497.

Janssen, M. K. & Kleijnen, R. (2006). *Leesproblemen en dyslexie in Beeld*. Garant.

Ruijsenaars, A.J.J.M., Bron, G.W. Loykens, E.H.M. & Mameren-Schoehuizen, G.M.M. (2009). Protocol voor gespecialiseerde dyslexiebehandeling. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 5-20.

Smeets, J. K., Kleijnen R. (2008). *Technische maatjes bij dyslexie*. Masterplan Dyslexie.

Wentink, H. (2009). *Katern Leesonderwijs en leesbegeleiding voor leerlingen met ernstige spraak en/of taalmoeilijkheden (ESM)*. Masterplan Dyslexie .

Wentink, H. (2004). *Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8*. Masterplan Dyslexie.

Meer informatie

www.masterplandyslexie.nl

www.lexima.nl

www.dyslexie.tv

www.dyslexie-vraagbaak.nl

www.dyslexie-ict.nl

www.steunpundyslexie.nl